

Ольга Лобова

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0001-7028-043X

Альона Сидорська

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0009-0002-2910-2839

DOI 10.24139/2312-5993/2023.04/206-218

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Метою статті є визначення та обґрунтування педагогічних умов творчого розвитку молодших школярів засобами мистецтва (на прикладі образотворчого мистецтва). Для реалізації мети застосовано теоретичні методи аналізу, порівняння й узагальнення наукових джерел, теоретичного моделювання педагогічних умов творчого розвитку учнів. Обґрунтовано такі педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів засобами образотворчого мистецтва: застосування на уроках продуктивних (зокрема евристичних і проблемних) методів образотворчої діяльності; збагачення образотворчої діяльності іншими видами творчої мистецької діяльності (літературною, музичною, хореографічною, театральною тощо); надання дитині свободи вибору запропонованих варіативних творчих завдань. Перспективою подальших досліджень визначено з'ясування методів творчого розвитку молодших школярів засобами образотворчого мистецтва.

Ключові слова: творчий розвиток, педагогічні умови, образотворче мистецтво, музичне мистецтво, інтеграція, молодші школярі, мистецька освіта.

Постановка проблеми. Одним із провідних завдань сучасної педагогіки є творчий розвиток дитини, адже важливість становлення самостійної, вільної, креативної особистості підкреслено положеннями чинних документів у галузі освіти (Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепція Нової української школи тощо). У цьому контексті особливої ваги набуває творчий розвиток дітей молодшого шкільного віку, який є сенситивним для розвитку креативної особистості.

Разом із тим, педагогам доцільно приділити належну увагу різноманітним засобам творчого розвитку дитини, серед яких чільне місце посідає мистецтво. Широке залучення дітей до мистецької діяльності є найважливішим чинником формування в учнів початкової школи ключової культурної компетентності - інтегрованого особистісного утворення, яке «поєднує знання, погляди, цінності, уміння та навички у сфері національної та світової культури, спроможність сприймати, на доступному рівні аналізувати й оцінювати культурні феномени, практично застосовувати набутий досвід культурної діяльності у житті» (Лобова, Сбруєва, Бойченко, 2020). Зокрема, образотворче мистецтво надає широкі можливості для розвитку дитячої емоційності, уяви,

фантазії, образного сприймання навколишнього світу та культурної спадщини, що надзвичайно важливо для творчого розвитку учнів.

Аналіз актуальних досліджень. Проблематика творчого розвитку особистості була започаткована видатними вченими минулого й набула подальшого розвитку. Так, його психологічні аспекти розглядали зарубіжні та вітчизняні вчені: Дж. Гілфорд, К. Роджерс, С. Торренс, Л. Виготський, Е. Гуцало, М. Заброцький, Г. Костюк, В. Моляко, О. Соловійова та ін.

Педагогічні аспекти творчого розвитку молодших школярів дослідили В. Бабій, Н. Бібік, І. Біла, М. Вашуленко, І. Волощук, О. Грушко, Т. Дардан, О. Кульчицька, О. Савченко, І. Тітов, Т. Турчин, Н. Ястремська та ін.

Низка дослідників, серед яких Т. Агапова, І. Бех, Н. Ветлугіна, З. Гіптерс, С. Горбенко, Н. Горошко, І. Дарда, О. Дронова, А. Зись, І. Зязюн, О. Кайдановська, Г. Костюшко, О. Лобова, Є. Малицька, І. Осадченко, Г. Падалка та ін., розглядали мистецтво, зокрема образотворче, як засіб розвитку дитячої творчості та художньої уяви.

Проте, аналіз наукової літератури виявив прогалини в розробленні проблематики розвитку дитячої креативності, зокрема в процесі художньої діяльності. Цей фактор зумовив вибір теми нашої наукової розвідки.

Мета статті. Зважаючи на актуальність поставленої проблеми, метою статті є визначення педагогічних умов творчого розвитку молодших школярів засобами образотворчого мистецтва.

Методи дослідження. Для реалізації зазначеної мети застосовано методи аналізу, порівняння й узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження, теоретичного моделювання педагогічних умов творчого розвитку учнів.

Виклад основного матеріалу. У процесі аналізу теоретичних основ проблеми дослідження ми з'ясували, що творчий розвиток особистості є одним з пріоритетних напрямів освітньої стратегії, адже лише самостійна, креативна людина спроможна до ефективного розв'язання суспільних, економічних, політичних та інших державних проблем.

Констатовано, що поняття «розвиток» трактовано як процес руху від простого до складного, від нижчого до вищого, який веде до якісних фізичних, психічних й особистісних перетворень людини. Поняття *творчості* пов'язано з феноменом продуктивної діяльності людини та її результату, що має об'єктивну або суб'єктивну новизну. Головною ознакою

творчої особистості вчені (Г. Костюк, В. Моляко, В. Роменець та ін.) вважають творчі якості людини, серед яких називають творчі здібності, творчі можливості, творчий потенціал, творчу компетентність тощо.

Виходячи з цього, *творчий розвиток трактовано як спеціально організований процес цілеспрямованого позитивного впливу на формування, стимулювання, кількісне та якісне зростання творчих якостей особистості.*

Виявлено, що творчість молодших школярів розглядається як їх цілеспрямована, активна діяльність, спрямована на пізнання й перетворення дійсності, на створення нових, оригінальних предметів, витворів тощо.

Констатовано, що молодший шкільний вік є сенситивним для творчого розвитку, адже дитина більше здатна до творчості, ніж дорослий, бо на неї не впливають різні стереотипи; молодшим школярам властива емоційність, багатство уяви, чутливість до образних вражень, допитливість і відкритість до навколишнього світу, вони схильні до фантазування, імпровізації й залюбки беруть участь у різних видах творчої діяльності.

З'ясовано, що результат творчості молодших школярів характеризується переважно суб'єктивною новизною, а цінність дитячої творчості слід вбачати не в її продукті (результаті), а в самому процесі продуктивної творчої діяльності.

Широкі можливості для творчого розвитку учнів передбачено сучасними нормативними документами. Зокрема в чинному Державному стандарті початкової освіти розвиток творчості визначений серед цілей початкової освіти (Державний стандарт початкової освіти, 2018). З творчою діяльністю безпосередньо пов'язано мету і завдання мистецької освіти в сучасних Типових освітніх програмах, де перша змістова лінія стосується художньо-творчої діяльності та орієнтує педагогів на розвиток креативності молодших школярів (Типові освітні програми, 2018).

Визначено, що важливу роль у процесі творчого розвитку молодших школярів відіграє образотворча діяльність, яка надає широкі можливості для розвитку дитячої уяви, фантазії, асоціативності, емоційної чутливості та образного мислення, впливає на формування особистості дитини та сприяє виявленню особистості юного творця. Тому розвиток творчого потенціалу дитини необхідно здійснювати протягом усього навчання в початковій школі.

Ми з'ясували, що період молодшого шкільного віку означений сформованим відчуттям лінії, форми та взаємовідношень частин. Важливу роль в образотворчій діяльності учнів відіграє уява, що постає як форма образного мислення, сприяє руйнуванню минулих уявлень у довготривалій візуальній пам'яті та створенню нового образу-уявлення, що спонукає дитину вийти за межі сформованих раніше стереотипів. Це надає можливість стверджувати, що спеціально організований, цілеспрямований вплив на оволодіння молодшими школярами засобами й техніками образотворчого мистецтва матиме позитивний ефект щодо їх творчого розвитку.

Констатовано, що наразі у вітчизняній і зарубіжній мистецькій освіті існують два різні підходи щодо використання образотворчої діяльності як засобу творчого розвитку дітей: виховання в мистецтві та виховання через мистецтво.

Своє дослідження ми спрямували на визначення *педагогічних умов* творчого розвитку молодших школярів засобами образотворчого мистецтва.

У контексті творчого розвитку, наголошують педагоги, перед учителем початкових класів стоїть завдання створити творчу атмосферу, всіляко заохочувати дітей до пізнання й поважати їх інтелектуальні сили. У початковій школі мають бути пріоритети розвивального навчання, культ самостійності і нестандартності думки. Майстерність педагога полягає в залученні всіх учнів до розв'язання різномовних творчих завдань. З цією метою педагогам доцільно: правильно організувати спостереження молодших школярів, адже діти цього віку часто «дивляться», але «не бачать»; акцентувати увагу учнів на важливому й новому); застосовувати у практиці навчання уроки мислення серед природи (за В. Сухомлинським), з метою розвитку творчих здібностей дітей; стимулювати творчу уяву, допомагати зрозуміти побачене й почуте, знаходити зв'язки та відношення між явищами й предметами; розвивати в дітей потребу в творчості, створювати атмосферу творчого процесу, використовуючи притаманну молодшим школярам імпульсивність та спрямовуючи її на творчість; надавати дитині можливість отримувати задоволення від власної творчої діяльності та власних досягнень (Гончарова, 2020).

Стосовно творчого розвитку молодших школярів, дослідники звертають увагу на такі чинники, які слід ураховувати в освітньому процесі:

- сприятливе середовище, що стимулює дітей до творчості;

- застосування психолого-педагогічних технологій, що забезпечують активність учнів у процесі творчої діяльності;
- урахування індивідуальних особливостей і можливостей дітей молодшого шкільного віку;
- системність роботи з розвитку творчих здібностей учнів; практична спрямованість творчості;
- зміна характеру міжособистісних стосунків між учителем і учнями у напрямку їх демократизації, діалогізації;
- комплексна підготовка учнів до створення творчих продуктів; збагачення їхнього емоційно-чуттєвого та комунікативного досвіду;
- навчання учнів простих прийомів творчості і різних видів творчої діяльності (літературної, образотворчої, театральної, музичної);
- цілеспрямоване педагогічне керівництво із застосуванням системи завдань, розроблених з урахуванням мотиваційного, змістового і процесуального компонентів навчальної діяльності та орієнтованих на розвиток усіх творчих здібностей.

На думку М. Лук'янчук, розвиток творчих здібностей та реалізація творчих прагнень молодших школярів забезпечується завдяки дотриманню педагогом внутрішніх і зовнішніх умов. До зовнішніх умов здійснення цього процесу належать належить організоване навчання під керівництвом педагога, а саме:

- підґрунтям для стимуляції розвитку творчих здібностей є взаємодія вчителя і учнів, що відбувається на основі особистісно-орієнтованого підходу;
- розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання характеризується емоційною привабливістю, особистісною та соціальною цінністю, змістовною і практичною насиченістю;
- мета навчальної діяльності дітей мінімізує застосування репродуктивних методів, а домінантним є використання методів і технологій, які забезпечують самостійну активність молодших школярів у процесі творчої діяльності.

До внутрішніх чинників розвитку творчих здібностей молодших школярів віднесені їхні психофізіологічні та соціальні надбання, творчий потенціал, емоційний, інтелектуальний і практичний досвід дитини. Як наголошує автор, Доцільне поєднання, врахування різних аспектів цієї проблеми є актуальним у розвитку творчих здібностей та розвитку особистості в цілому (Лук'янчук, 2016, 84-85).

О. Грушко досліджує педагогічні умови, застосування яких сприятиме успішному розвитку творчих здібностей школярів у процесі цілеспрямованої роботи з образами уяви, а саме:

- стимуляція розвитку творчих здібностей дітей на основі особистісно орієнтованої взаємодії вчителя та учнів;
- використання педагогічних технологій, що забезпечують самостійність і активність школярів у процесі творчої діяльності;
- системність мовленнєвої роботи зі школярами в умовах творчого розвивального середовища (Грушко, 2005).

У результаті теоретичного аналізу проблеми нашого дослідження ми з'ясували, що образотворче мистецтво посідає важливу місце в процесі творчого розвитку учнів молодшого шкільного віку, а творчий розвиток учня в процесі образотворчої діяльності залежить в першу чергу від середовища, яке його оточує, а також низки різноманітних чинників його розвитку та навчання. Тож перспективним є виявлення *педагогічних умов творчого розвитку молодших школярів засобами образотворчого мистецтва, які ми трактуємо як спеціально створені обставини, що сприяють ефективному розвитку творчих якостей дитини в процесі образотворчої діяльності.*

На нашу думку, педагогічними умовами успішного творчого розвитку молодших школярів засобами образотворчого мистецтва є такі:

- 1) застосування на уроках продуктивних (зокрема евристичних і проблемних) методів образотворчої діяльності;
- 2) збагачення образотворчої діяльності іншими видами творчої мистецької діяльності (літературною, музичною, хореографічною, театральною тощо);
- 3) надання дитині свободи вибору запропонованих варіативних творчих завдань.

Розглянемо детальніше сутність зазначених педагогічних умов творчого розвитку учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва.

Умова 1. Застосування на уроках продуктивних (зокрема евристичних і проблемних) методів образотворчої діяльності.

Уроки мистецтва мають потужні можливості щодо організації творчої діяльності школярів, що стосується як власне практичної художньої діяльності, так і «спілкування» з художніми творами. Розглянемо ці аспекти детальніше.

Ознайомлення з художніми творами посідає важливе місце на уроках мистецтва. Невипадково, на думку В. Кардашова, твори образотворчого мистецтва є найбільш організованим і матеріалізованим запасом творчої енергії, а спілкування з ними надає можливість максимально використовувати таку енергію у творчій роботі шляхом їх творчого переживання (Кардашов, 2000).

Ознайомлення з роботами видатних і сучасних майстрів пензля, а також з дитячими малюнками, надає широкі можливості для творчого сприймання й естетичного переживання художніх творів, для емпатійного занурення в образний світ їх творців.

Ефективним методом творчого розвитку молодших школярів ми вважаємо *евристичну бесіду* за змістом чи засобами виразності певного художнього твору. Важливо, щоб поставлені перед дітьми евристичні запитання спонукали їх до роздумів, пошуку оригінальної відповіді, висловлення власної думки. Наприклад, ознайомлення з картиною можна доповнити евристичними запитаннями щодо її впливу на настрої глядача. Доречним будуть також *творчі завдання* з пропозицією придумати до картини назву тощо.

У контексті реалізації першої педагогічної умови ми вважаємо, що евристичну бесіду можна та доцільно застосовувати не лише при ознайомленні дітей з художнім твором, а й стосовно вивчення певного мистецько-теоретичного матеріалу. Наведемо приклад відповідних евристичних запитань, що стосуються зіставлення уявлень школярів про художній колорит і музичний тембр і передбачають колективне обговорення дітьми (рис. 1).

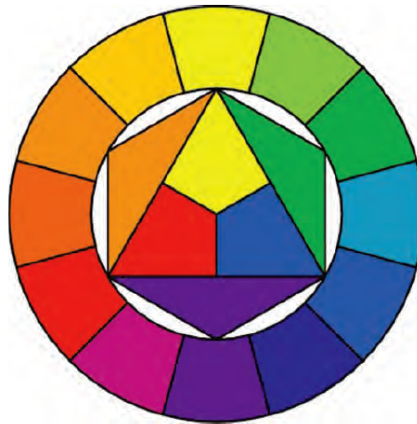
Зазначимо, що наведені в цьому прикладі питання й завдання передбачають також інтеграцію опанування образотворчого та музичного мистецтв, що передбачено наступною педагогічною умовою.

Для урізноманітнення практичної творчої роботи учнів важливо застосовувати не лише малювання, а й інші види художньої творчості: аплікацію, ліплення, конструювання тощо. Широкі можливості містить робота з природними матеріалами, наприклад, осінніми листями дерев. Творчість дитини починається вже на етапі підбору сировини, а створення з неї художнього виробу приносить юному художнику справжню естетичну насолоду.

~~~~~ **Хвилинка-говоринка** ~~~~~

Прочитайте слова. Чи можна їх застосовувати щодо музичного тембру? А щодо *кolorиту* – поєднання кольорів у художньому творі?

- Теплий – холодний
- Світлий – темний
- Прозорий – насичений
- М'який – різкий
- Яскравий – тьмянний

Розглянь колірне коло. Знайди у центрі основні й похідні кольори, а зовні – холодні й теплі. Передай свої враження від улюбленої музики теплими або холодними кольорами.

Рис. 1. Евристичні питання та завдання стосовно вивчення мистецько-теоретичного матеріалу (Лобова, 2018, 87)

Умова 2. Збагачення образотворчої діяльності іншими видами творчої мистецької діяльності (літературною, музичною, хореографічною, театральною тощо).

Підставою для визначення цієї педагогічної умови є, насамперед, інтегрований характер викладання мистецьких дисциплін в сучасних закладах загальної середньої освіти, що відбувається в межах інтегрованого курсу «Мистецтво». Цей факт надає широкі можливості для збагачення образотворчої діяльності молодших школярів засобами і творами літературного, музичного, хореографічного, театрального та інших видів мистецтва. На наш погляд, таке розширення «мистецьких меж» є надзвичайно плідним чинником творчого розвитку дітей. Наведемо приклади.

Літературне мистецтво (вірші, оповідання тощо) збагачує образотворчу діяльність виразними та яскравими образами, полегшує сприймання й розуміння художніх творів. Водночас, літературний твір може стати джерелом образотворення, як, наприклад, вірш В. Полюнок «Кольоровий дощик». У підручнику «Мистецтво. 1 клас» текст вірша подається без назви, що спонукає дітей запропонувати власні варіанти заголовка. А за змістом вірша дітям запропоновано намалювати кольоровий дощик акварельними фарбами.

Інший варіант передбаченого умовою збагачення – інтеграція образотворчого мистецтва з музичним. Найбільш поширеним у шкільній практиці творчим завданням такого типу є створення малюнків за змістом пісні. Є чимало дитячих пісень, сюжети та образи яких можуть надихнути молодших школярів на візуалізацію засобами малювання, ліплення, аплікації тощо.

Наприклад, для учнів 1 класу запропоновано пісню «Намалюю Україну», назва і зміст якої безпосередньо пов'язані з образотворчою діяльністю, тож доречним буде запропонувати дітям створити малюнок за змістом пісні. Для полегшення виконання цього завдання школярам рекомендовано попередньо ознайомитись із наведеним прикладом дитячого малюнка, який учні порівнюють зі змістом пісні (Лобова, 2018, 50-51).

Подібні завдання можна застосовувати і до інструментальних творів, музика яких, не конкретизована текстом, надає ще більше можливостей для виконання творчої роботи. У цьому контексті обрані для ілюстрування музичні твори можуть бути як непрограмні (п'єса, концерт, симфонія тощо), так і програмні – з назвою, що пояснює чи конкретизує зміст музики.

На перших етапах роботи вважаємо доцільним «малювати» саме програмну музику, адже конкретна назва допомагає дитині краще зорієнтуватись у змісті й образній сфері музичного твору. Наприклад, можна використати «Вальс квітів» з балету «Лускунчик» П. Чайковського. Програмна назва чітко вказує на образний зміст музики й допомагає дитині творчо виразити себе саме в означеному контексті. Для полегшення виконання творчого завдання можна запропонувати учням розглянути приклад відповідної дитячої роботи

Цікавим прикладом інтеграції образотворчої, музичної, хореографічної та театральної діяльності є творче опрацювання української народної пісні «Ходить гарбуз по городу», яку можна не лише слухати й співати, а й виконати у ролях, супроводжуючи спів танцювальними рухами. Щодо образотворчої діяльності, доречним буде запропонувати дітям намалювати чи виліпити з пластиліну головних пісенних персонажів (Гарбуза, Дині, Морквиці, Огірочків, Картоплі, Квасолі, Буряків тощо), або зробити їх фігурки для пальчикового театру.

Подібні завдання можна застосувати й для української народної пісні «Два півники», зміст якої надає дітям можливість намалювати персонажів пісні та показати певними рухами обумовлені змістом дії

Півників (молотять горох), Курочок (возять до млина), Козенятка (грає на скрипочці), Козуленьки (танцює), Вовчка-сірячка (з лісу виглядає) тощо.

Умова 3. Надання дитині свободи вибору запропонованих варіативних творчих завдань.

Дотримання цієї умови вважаємо надзвичайно важливим для творчого розвитку дітей, адже творчість, як ми з'ясували в теоретичному розділі дослідження, безпосередньо пов'язана зі свободою вибору. Як відомо, молодші школярі мають розвинену емоційність, багату уяву, чутливість до образних вражень, невтомну допитливість, схильність до фантазування й імпровізації тощо.

Усе це спрямовує дітей на пошук власних варіантів вирішення творчого завдання, різноманітних експериментів з художніми образами тощо. Тому важливо дозволяти дитині розфарбовувати та доповнювати малюнок на свій смак.

В образотворчій діяльності ця свобода може стосуватись і змісту, і художніх матеріалів, і техніки виконання творчої роботи. При цьому слід пам'ятати, що, за Л. Виготським, цінність дитячої творчості полягає не в її результаті, а в самому процесі творчої діяльності дитини. Тому маленькому художнику доцільно надавати можливість творити як за зразком (коли дитини творчо реалізовує задум педагога чи іншої людини), так і самостійно розробляти власний творчий задум. Відповідно до цього, доцільними є пропозиції малювати за зразком або по-своєму.

З часом учні стають спроможні самостійно формулювати проблему та розробляти власний задум її розв'язання. За таких умов дитина здобуває можливість творити відповідно до індивідуальних особливостей власного творчого розвитку, створюючи величезну кількість варіантів розв'язання поставлених завдань і заданої теми.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У результаті теоретичного аналізу наукових джерел *педагогічні умови* творчого розвитку молодших школярів засобами образотворчого мистецтва трактовано як спеціально створені обставини, що сприяють ефективному розвитку творчих якостей дитини в процесі образотворчої діяльності.

Відповідно, визначено такі педагогічні умови:

1. Застосування на уроках продуктивних (зокрема евристичних і проблемних) методів образотворчої діяльності. Для реалізації цієї умови застосовано можливості практичної художньої діяльності

школярів і їх «спілкування» з художніми творами. У цьому контексті ефективним методом євристичну бесіду за змістом чи засобами виразності художнього твору. Доречними є також творчі завдання з пропозицією придумати до картини назву тощо. Для урізноманітнення практичної творчої роботи учнів важливо застосовувати не лише малювання, а й інші види художньої творчості: аплікацію, ліплення, конструювання, роботу з природними матеріалами.

2. *Збагачення образотворчої діяльності іншими видами творчої мистецької діяльності (літературною, музичною, хореографічною, театральною тощо).* Підставою для визначення цієї умови є інтегрований характер сучасних уроків мистецтва. Інтеграцію з музикою здійснено за допомогою порівняння музичних і візуальних образів, художніх аналогій. Літературне мистецтво надає можливості для зіставлення музичних і візуальних образів та ілюстрування літературних творів. Також ми застосували завдання на інтеграцію образотворчої діяльності з кіномистецтвом (наприклад, з використанням мультфільму «Дитячий альбом» на музику Петра Чайковського).

3. *Надання дитині свободи вибору запропонованих варіативних творчих завдань.* Ця умова спрямовує дітей на пошук власних варіантів вирішення творчого завдання, різноманітних експериментів з художніми образами тощо. Тому важливо дозволити дитині розфарбовувати та доповнювати малюнок на свій смак, обирати сюжет творчої роботи, експериментувати з художніми образами, матеріалами, техніками тощо.

Перспективою наших подальших досліджень вважаємо з'ясування методів творчого розвитку молодших школярів засобами образотворчого мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

- Гончарова, В. (2020). *Розвиток творчих умінь молодших школярів.* URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/102-innovatsiyini-osvitni-tekhnohohiyi-v-ukrayini-teoriya-ta-praktyka/663-rozvitok-tvorchikh-umin-molodshikh-shkolyariv> (Goncharova V. (2020). *Development of creative skills of younger schoolchildren.* URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/102-innovatsiyini-osvitni-tekhnohohiyi-v-ukrayini-teoriya-ta-praktyka/663-rozvitok-tvorchikh-umin-molodshikh-shkolyariv>)
- Грушко, О. В. (2005). *Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі мовленнєвої діяльності* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09). Київ. (Hrushko, O. V. (2005). *Development of creative abilities of younger schoolchildren in the process of speech activity* (Author's abstract. thesis ... candidate ped. Sciences: 13.00.09). Kyiv)

- Державний стандарт початкової освіти (2018). Режим доступу: <https://www.schoollife.org.ua>. (State standard of elementary education of the school. Retrieved from: <https://www.schoollife.org.ua>).
- Кардашов, В. Н. (2000). *Теоретичні та методичні засади художньо-творчого розвитку школярів*. Бердянськ. (Kardashov, V. N. (2000). *Theoretical and methodical principles of artistic and creative development of schoolchildren*. Berdyansk)
- Лобова, О. (2018). *Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти*. Київ: Школяр. (Lobova, O. (2018). *Arts: an integrated course textbook for 1 grade of general secondary education institutions*. Kyiv: Shkoliar).
- Лобова, О. В., Сбруєва, А. А., Бойченко, М. А. (2020). Формування культурної компетентності школярів у процесі мистецької освіти в «Новій українській школі». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3-4 (97-98), 266-276 (Lobova, O. V., Sbrueva, A. A., Boychenko, M. A. (2020). Formation of cultural competence of schoolchildren in the process of art education in the "New Ukrainian School". *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 3-4 (97-98), 266-276).
- Лук'янчук, М. (2016). Розвиток творчих здібностей молодших школярів: психолого-педагогічний контекст. *Педагогічний часопис Волині*, 2 (3), 82-87. (Lukyanchuk, M. (2016). Development of creative abilities of younger schoolchildren: psychological and pedagogical context. *Pedagogical journal of Volyn*, 2 (3), 82-87).
- Типові освітні програми (2018). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua> (Typical educational programs. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua>).

SUMMARY

Lobova Olga, Sydorska Alyona. Pedagogical conditions for the creative development of younger schoolchildren by means of art.

The purpose of the article is to define and substantiate the pedagogical conditions for the creative development of junior high school students by means of art (on the example of visual arts).

To realize the goal, theoretical methods of analysis, comparison and generalization of scientific sources, theoretical modeling of pedagogical conditions of creative development of students were applied.

Pedagogical conditions for the creative development of younger schoolchildren by means of visual arts are interpreted as specially created circumstances that contribute to the effective development of the child's creative qualities in the process of visual arts. Accordingly, the following pedagogical conditions are defined:

1. Application of productive (in particular, heuristic and problematic) methods of artistic activity in lessons. To implement this condition, the possibilities of practical artistic activity of schoolchildren and their "communication" with works of art (heuristic conversations, creative tasks, use of various types of artistic creativity: drawing, applications, sculpting, etc.) were used.

2. Enrichment of artistic activity with other types of creative artistic activity (literary, musical, choreographic, theatrical, etc.). Integration is carried out by comparing musical and visual images, artistic analogies, juxtaposition of musical, literary and visual images, etc.

3. *Giving the child the freedom to choose the proposed variable creative tasks, which directs children to search for their own options, various experiments with artistic images, etc.*

We consider the prospect of our further research to clarify the methods of creative development of younger schoolchildren by means of visual arts.

Key words: *creative development, pedagogical conditions, fine art, musical art, integration, younger schoolchildren, art education.*

УДК 378

Ма Цзе

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
ORCID ID 0000-0002-8695-0036

Марина Демидова

Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського
ORCID ID 0000-0002-3566-2632

DOI 10.24139/2312-5993/2023.04/218-226

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ТЕМБРО-ДИНАМІЧНИХ УЯВЛЕНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито методичні шляхи вдосконалення тембро-динамічних уявлень, що слугують передумовою успішної музично-виконавської діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. Методика формування тембро-динамічних уявлень у майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає впровадження таких методів: виявлення, інтерпретування та презентація музично-риторичних фігур, музичного ораторства, мобільної пластичної варіантності. Виокремлено об'єктивні чинники, що ускладнюють формування тембро-динамічного сприйняття й уявлення молодого покоління музикантів: складність і багатоаспектність самого явища тембру, а також відсутність його знакової фіксації в нотному тексті.

Ключові слова: *тембро-динамічні уявлення, музично-виконавська діяльність, фортепіанна підготовка, майбутні вчителі музичного мистецтва, метод.*

Постановка проблеми. Тембро-динамічні засоби музичної виразності є досить важливими й необхідними компонентами музичної художньої інформації. Водночас тембро-динамічні уявлення музиканта є найважливішим засобом виконавської виразності. Разом із нюансуванням, артикуляцією, темпом тембр і динаміка становлять основний арсенал розкриття художнього образу музичного твору, а також множинності варіантів його інтерпретації.

Особливого значення тембр і динаміка набули в сучасній музиці композиторів Китаю та України. Сьогодні розвиваються нові композиторські техніки, засновані на сонорних звучностях без провідної